

وقتی یک جامعه‌شناس به تاریخ می‌نگرد چیزی می‌بیند که دیگران نمی‌بینند. او الگوهای مسلط بر فکر و رفتار مردم را درک کرده و استخراج می‌کند.

جامعه‌شناسی نخبه‌گشی کتاب بسیار ارزشمندی است که ضمن بیان گذرای تاریخ پانصد ساله ایران، الگوهای رفتاری مسلط بر رفتار ایرانیان را به زیبایی استخراج کرده است. الگوهایی که نسل در نسل منتقل شده و اجازه نمی‌داده‌اند که نخبگان دلسوز در جامعه دست به اصلاح زده و مسیر توسعه را برای این مرز و بوم، هموار نمایند.

علی رضاقلی نویسنده زبردست این کتاب، پس از تشریح تاریخ ایران از زمان مغول تا پایان حکومت پهلوی، سه نفر از نخست وزیران ایران را که به شیوه‌ای متفاوت از دیگران (یعنی دلسوزانه و وطن پرستانه) عمل کرده و دغدغه‌ی خدمت به وطن را داشتند مثال زده و ضمن تشریح خدمات آنها به کشور، توضیح می‌دهد که چرا دوران نخست‌وزیری این سه نفر بسیار کوتاه بوده و چگونه بافت فکری مردم باعث سرنگونی این سه نخبه در تاریخ ایران شد. این سه نفر عبارتند از میرزا ابوالقاسم قائم مقام، میرزا تقی خان امیرکبیر و دکتر محمد مصدق.

او در این بررسی، ویژگی‌هایی مانند عدم وجود عرق وطن پرستی، عدم تمایل به کار سخت و طاقت‌فرسا، ترجیح منافع شخصی به منافع ملی، تمایل به مصرف‌گرایی، علاقه‌ی بسیار به دلالتی، عدم شناخت از تحولات جهان و علل این تحولات، عدم شناخت از تاریخ ملی، تمایل به زندگی قبیله‌ای، عدم تمایل به اندیشیدن، آموزش مفاهیم اسلامی به شیوه‌ای غلط و مواردی از این دست را به عنوان عللی ذکر کرده است که بصورت مشترک در تمامی دوران‌ها به شیوه‌ای بسیار برجسته در رفتار ایرانیان وجود داشته و با قرار گرفتن در کنار قدرت استعماری غرب، اجازه‌ی رشد و توسعه را به مردم ایران نمی‌داده‌اند.

شاید ابتدا با نظرات نویسنده مخالفت کنید. اما در طول کتاب، برای الگوهای رفتاری فوق، آنقدر مصداق‌های مشترک و موثق ذکر کرده و تکرار می‌کند که دیگر واقعاً جایی برای مخالفت نمی‌بینید و با اندوه بسیار، مجبور به پذیرش این واقعیات خواهید شد. قسمت دردناک‌تر ماجرا این است که متوجه می‌شوید که بسیاری از این الگوها را می‌توان در رفتار امروز مردم و جامعه ایران نیز به روشنی مشاهده و درک کرد.

پیشنهاد می‌کنم که هر جنبنده‌ای در جامعه ایران یک بار این کتاب را مطالعه کند.

فیلم سینمایی یتیم‌خانه ایران نیز به زیبایی، محتوای بسیاری از این الگوهای رفتاری را به تصویر کشیده است.